

Ter Plekke

Lissabon: Fernando Pessoa (1)

Plaats: diverse plaatsen

Duur: Als je deel 1 en tevens deel 2 volgt is de dag bijna gevuld.

1. Café A Brasileira

Adres: Graça Plaza

Hoe kom je er: Metrostation Baixa-Chiado, uitgang Baixa

Vlak bij het plein waar de bekendste Portugese dichter, Luis de Camões, een beeld heeft, het Praça Luis Camões, naast de ingang naar de metro, is het terras van Café A Brasileira, een café dat geopend is in 1905. Op het terras zit Fernando Pessoa aan een tafeltje. Hij wordt onophoudelijk gefotografeerd met iemand die op de stoel naast hem gaat zitten, maar hij blijft er koel onder.

Hij zit daar zoals zijn collega en tijdgenoot Hemingway in Havana in El Floridita aan de bar zit. Ontspannen, met een drankje. Want ook dat hadden Hemingway en Pessoa met elkaar gemeen: hun grote voorliefde voor alcohol.

Maar verder verschillen deze tijdgenoten als dag en nacht, waarbij ik in het midden laat wie dan dag en wie nacht is. Een klein voorbeeld is de vriendschap voor een dictator door Hemingway (zie de foto op de foto) en de hekel die Pessoa had aan Salazar, de Portugese dictator.

Fernando Pessoa (1888 – 1935) is vooral bekend geworden door zijn heteroniemen, de vele afsplitsingen van de schrijver die allemaal een ander oeuvre hebben. De bekendste zijn Alberto Caeiro, Álvaro de Campos, Bernardo Soares en Ricardo Reis. Bij Pessoa is de mens niet ééndimensionaal, maar opgemaakt uit meerdere lagen. Het 'ik is geen heer in eigen huis' van Freud is door hem in zijn heteronimische werk uitgedrukt. En, grappig genoeg, heteroniemen die ook commentaar op elkaar schreven. Zijn bekendste werk is *Het boek der rusteloosheid*. Dat boek is pas na zijn dood gepubliceerd, waarover later meer.

Er zijn maar een paar foto's van hem bekend, bijvoorbeeld deze onscherpe foto:

Pessoa, onderweg naar het terras van Café A Brasileira wellicht. Hier op het terras van het café zit hij goed. Zijn drankgebruik hielp bij zijn vroege dood, zoals wordt beschreven door Antonio Tabucchi, een Italiaanse Pessoa kenner, in *De laatste drie dagen van Fernando Pessoa*. Het is een korte novelle waarin in de laatste drie dagen van het leven van Pessoa zijn belangrijkste alter ego's afscheid komen nemen. Het wordt beschreven als een delier.

Maar we laten Pessoa hier op het terras zitten, want sinds zijn dood is hij op meerdere plaatsen tegelijkertijd in Lissabon te vinden. Op weg dus, maar eerst kijken we nog even naar binnen bij, volgens het bordje op de gevel, de oudste boekwinkel van Lissabon, Livraria Bertrand, in de R. Garrett, geopend in 1732. Het zou zelfs de oudste boekwinkel in de wereld zijn. Het is allemaal zoals een boekhandel moet zijn, maar bijna nooit meer is. Achterin een café.

Na de boekhandel lopen we even terug, de R. Serva Pinto naar links in slaan naar een plein aan de rechterhand met het geboortehuis van Pessoa, tegenover het nationale theater. En voor dat huis staat wederom een beeld van hem.

2. Het geboortehuis van Pessoa

Adres: Largo de Sao Carlos

Kosten: Geen

Op deze foto is dat beeld nog niet zichtbaar, maar wel het bordje op de muur dat Pessoa hier is geboren. Toch is het beeld zeer de moeite waard. Want de manier waarop Pessoa is afgebeeld laat zien dat hij zeker geen open boek is.

Als we Pessoa nog even vergelijken met Hemingway dan is Hemingway een recht toe rechtaan schrijver, terwijl Pessoa, tja, labyrinthisch, zoekend, ambigue schrijft. Een voorbeeldje:

(Bernardo Soares) Ik wou dat ik op het land was, zodat ik kon willen dat ik in de stad was. Ik ben ook zo graag in de stad, maar op die manier zou ik er dubbel zoveel genot van hebben

Echt een merkwaardige schrijver, want hij heeft ook tamelijk saaie detectives geschreven en ook een niet zo boeiende reisgids voor Lissabon. Oorspronkelijk in het Engels geschreven, Pessoa vertaalde ook, en ver na zijn dood uitgegeven. Maar wie ben ik om kritiek te leveren op volgens velen één van de belangrijkste schrijvers van de 20e eeuw.

Voor de volgende stap in de voetsporen van Pessoa moeten we naar het huis waar hij woonde. Dat huis ligt in de wijk Ourique. Het makkelijkste gaat dat door op het Praça Luis Camões het gele trammetje 28 naar Campo Ourique te nemen. Tegelijkertijd is dat trammetje vaak overvol, dus hopelijk lukt het. Uitstappen op het Praça de Estrela. Misschien even een blik in de kerk werpen, en dan een klein stukje lopen.

3. Het huis van Pessoa, (nu museum)

Plaats : Casa Fernando Pessoa

Adres: Rua Coelho da Rocha, 16-18 Campo de Ourique

Hoe kom je daar: Tram: 25 e 28; Bus: 709, 713, 720, 738 en 774

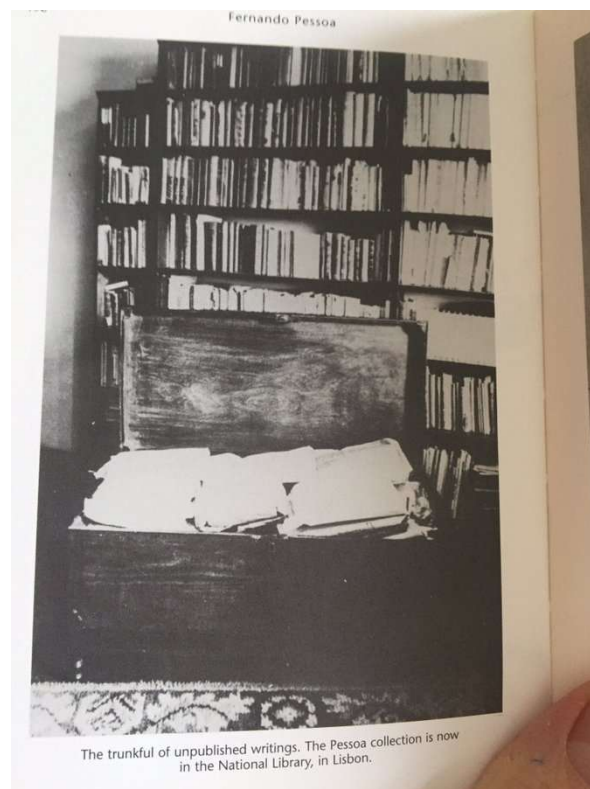
Kosten: 5 euro. Kaarten ook online verkrijgbaar.

Openingstijden: 10 – 18 uur. Maandag gesloten.

In nog steeds een gewone straat met woonhuizen woonde Pessoa. Van zijn huis is een biografisch museum gemaakt.

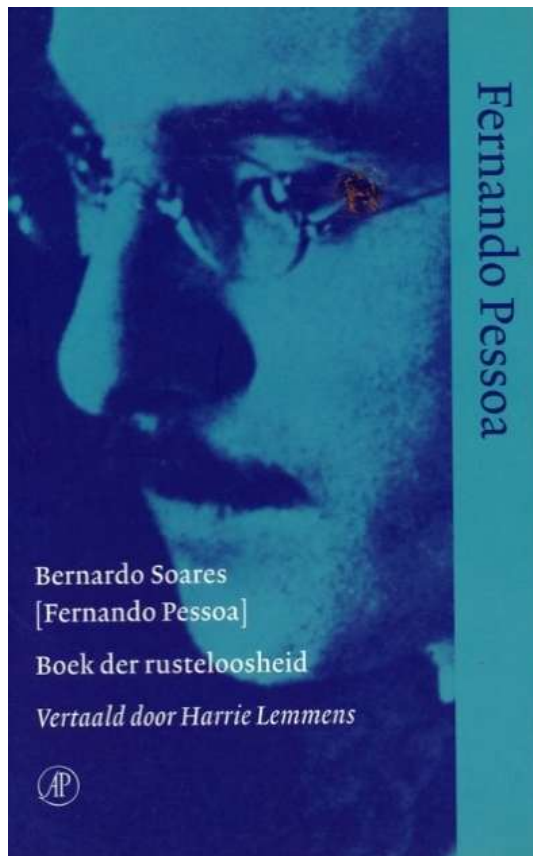

Met in het museum natuurlijk de beroemde mysterieuze kist met 27.543 manuscripten, die na zijn dood werd gevonden.

Of de kist in het museum de echte kist is weet ik niet, ik vermoed van niet, maar deze kist speelt een belangrijke rol in de receptie van Pessoa. Het heeft tot in de

jaren 80 van de vorige eeuw geduurd voordat een gedeelte van de documenten ontcijferd waren. In 1982 verscheen de eerste editie van het *Boek der rusteloosheid*. Daarna volgden telkens weer nieuwe edities, in 1986, 1990 en 1998. Van de laatste versie zijn weer nieuwe drukken verschenen die telkens weer aangepast werden. De Nederlandse vertaling van Harrie Lemmens die hier is afgebeeld, uit 2005, is gebaseerd op de vierde druk van de uitgave uit 1998.

Deze opeenstapeling van veranderingen heeft aan de ene kant te maken met wat er gevonden werd in de kist, maar anderzijds ook met het feit dat teksten in ongedateerde enveloppen zaten. Wat is dan de volgorde? En wat behoorde nu wel en wat nu niet tot het boek? Het beroemde *Boek der rusteloosheid* is daarom regelmatig aangepast en pas rond 2004 semi- definitief geworden.

Het museum is smaakvol ingericht en geeft een aardig overzicht van het leven en werk van Pessoa. Op de website (die erg traag is) kun je ook een virtuele tour door het museum maken, maar live is toch veel beter.

Na het bezoek in het café een fijn kopje espresso tegen een schappelijke prijs drinken en dan door naar de volgende etappe. Daarvoor kun je teruglopen naar de tram, maar ook doorlopen naar het Cemitério dos Prazeres. Het is ongeveer twee tramhaltes lopen, dus dat valt mee.

Over twee weken vervolgen we onze Pessoa reis.